

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential Diffusion Theory) เป็นทฤษฎีที่เสนอโดย สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540 : 14 - 19) นักสังคมวิทยาและนักวิชาการด้านการพัฒนาชุมชนของไทย มีรายละเอียดดังนี้

1. สาระสำคัญของทฤษฎี

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจายเสนอว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมพัฒนา มี 6 ประการ ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource) หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ดิน น้ำ แร่ธาตุ ป่า ทองคำ เพชร เป็นต้น ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนา เพราะจะนำไปสู่ทรัพย์สินเงินทอง สามารถนำไปใช้เป็นทุนในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนให้สูงขึ้นได้ สังคมใดมีทรัพยากรธรรมชาติมากก็สามารถยกระดับการพัฒนาได้มาก

2. ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) โดยเฉพาะมนุษย์ในวัยแรงงาน (อายุ 15 - 59 ปี) เพราะเป็นกำลังแรงงานที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาได้มาก สังคมใดมีประชากรในวัยแรงงานมากก็สามารถยกระดับการพัฒนาได้มาก สังคมใดที่มีประชากรวัยเด็ก (14 ปีลงมา) หรือวัยชรา (60 ปีขึ้นไป) มากก็จะเป็นภาระมากกว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

3. องค์กรทางสังคม (Social Organization) หมายถึง กลุ่มคนประเภทต่างๆ ในสังคม มีหน้าที่แตกต่างกันออกไป แต่ต้องมีความสัมพันธ์ทางสังคม มีหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง มีแบบแผนพฤติกรรมภายใต้กฎระเบียบทางวัฒนธรรม เช่น กลุ่มทางสังคม ครอบครัว ชุมชน กลุ่มสมาคมต่างๆ ชนชั้น สังคมมนุษย์ เป็นต้น องค์กรทางสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามาก คือ กลุ่มสมาคมต่างๆ ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมเฉพาะอย่างหรือหลายอย่าง เพราะองค์กรทางสังคมเหล่านี้จะช่วยทำให้เกิดพลังหรือศักยภาพในการพัฒนาสังคม สามารถดำเนินกิจกรรมพัฒนาที่ต้องใช้คนเป็นจำนวนมากได้ และอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากได้ร่วมช่วยกันคิดร่วมกันพิจารณาอย่างรอบคอบนั่นเอง

4. ภาวะผู้นำ (Leadership) เพราะผู้นำเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถรวมคนในรูปของกลุ่มและองค์กรต่างๆ ได้ ทำให้เกิดศักยภาพในการพัฒนามากขึ้น และด้วยบารมีของผู้นำสามารถทำให้คน กลุ่ม และองค์กรเหล่านี้อุทิศตนให้กับกิจกรรมการพัฒนาอย่างเต็มที่ ดังนั้น ถ้าหากสังคมใดมีผู้นำประเภทต่างๆ มาก ก็จะสามารถยกระดับการพัฒนาได้มาก

5. การติดต่อกับโลกภายนอก (Contact) หมายถึง การที่คนในชุมชนมีการติดต่อกับคนในชุมชนอื่นๆ เพราะการติดต่อกันระหว่างชุมชน ทำให้เกิดการถ่ายทอดการเรียนรู้ การรับเอาความรู้ ความชำนาญ สินค้า เทคโนโลยีจากชุมชนที่เจริญก้าวหน้ามาใช้ในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าหรือพัฒนาตามไปด้วย ดังนั้น ถ้าหากชุมชนได้มีการติดต่อกับโลกภายนอกมาก ก็จะสามารถที่จะยกระดับการพัฒนาได้มาก

6. การฝึกอบรม (Training) หมายถึง การได้รับการศึกษาของประชาชน โดยเฉพาะการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เช่น การฝึกอาชีพในด้านต่างๆ สหกรณ์ สาธารณสุข การช่าง เป็นต้น การฝึกอบรมเป็นวิธีการให้การศึกษแก่ชุมชนรูปแบบหนึ่งที่กล่าวรายละเอียดมาแล้ว

ในบทที่ 4 การฝึกอบรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การทางสังคม ผู้นำในสังคม และทำให้เกิดการติดต่อกับชุมชนภายนอกมากยิ่งขึ้น การฝึกอบรมจึงสามารถพัฒนาสังคมได้มาก

โดยสรุป ทฤษฎีศึกษภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ศึกษภาพการพัฒนา ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม ภาวะผู้นำ และการแพร่กระจาย คือ การติดต่อกับโลกภายนอก โดยมีการฝึกอบรมเป็นตัวเชื่อมหรือตัวแปรแทรกซ้อน (Intervening Variable) ดังนั้น สังคมจะพัฒนาได้โดยปัจจัย 6 ประการ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อกับโลกภายนอกและการฝึกอบรม ถ้าปัจจัยเหล่านี้มีมากเพียงใด การพัฒนาก็ยิ่งมีสูงขึ้นเท่านั้น

2. การนำทฤษฎีไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

ทฤษฎีศึกษภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนได้ ดังนี้

1. ทฤษฎีศึกษภาพ การพัฒนาและการแพร่กระจาย เป็นทฤษฎีด้านการพัฒนาสังคม ชุมชนเป็นสังคมขนาดเล็กและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จึงสามารถนำทฤษฎีนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี

2. ทฤษฎีศึกษภาพ การพัฒนาและการแพร่กระจาย เชื่อว่าปัจจัยสำคัญในการสร้างศึกษภาพหรือพลังให้การพัฒนา คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม และภาวะผู้นำ ในการพัฒนาชุมชนก็ต้องสร้างศึกษภาพให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนเช่นเดียวกัน ศึกษภาพของทฤษฎีนี้จึงสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนได้

3. ทฤษฎีศึกษภาพ การพัฒนาและการแพร่กระจาย เชื่อว่าปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาสังคมอีกปัจจัยหนึ่ง ก็คือ การแพร่กระจายของความรู้ เทคโนโลยีและสิ่งต่างๆ จากชุมชนภายนอกที่เจริญก้าวหน้ากว่าเข้ามาสู่ชุมชน ชุมชนจึงจำเป็นต้องมีการติดต่อกับโลกภายนอก ไม่มีลักษณะเป็นสังคมปิด ในการพัฒนาชุมชนจึงต้องดำเนินการให้มีช่องทางของการแพร่กระจายในลักษณะนี้เช่นเดียวกัน

4. ทฤษฎีศึกษภาพ การพัฒนาและการแพร่กระจาย เชื่อว่าการฝึกอบรมทำให้เกิดศึกษภาพของการพัฒนาและเกิดการแพร่กระจายไปสู่สังคมขึ้น ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่เน้นคนเป็นจุดศูนย์กลางนั้น สามารถนำวิธีการฝึกอบรมไปใช้ได้เป็นอย่างดี